

FEIZ HA BREIZ

Kannad miziek ar Vretoned

CHARLEZ **BLEIZ**
1320 **1364**

DUK **BREIZ**

GOUERE-EOST 1940

Prenit Kartennoù brezonek :

Setu aman eur roll kartennoù-bost nevez embannet:

A. Kartennoù moulet war bristol :

Ar Roue Arzur ; Ar Barz Marzin ; Morvan Lez-Breiz ; Sant Konwoion ; Erispoe ; Yann Landevenneg (Skeudennet gant X. de Langlais). War an daoulin (skeudennet gant X. de Langlais), komzou Yann-Ber Calloc'h ; Th. H. de la Villennarqué, Tad ar Barzaz-Breiz ; Yann Sohier stourmer evit ar brezoneg er skol ; War Zao Breiziz (skeudennet gant Kreston):

100 : 40 lur ; 50 : 22 lur ; 25 : 12 lur 12 : 5,50 ; ar pezh 10 gwennek.

B. Kartennoù moulet war baper « bulle ».

Komzomp Brezoneg skeudenn X. de Langlais ; Nominoe, tad ar Vro (skeudenn X.V. Haas) ; Ar Roue Saiaun (sk. X. de Langlais) ; Brizeug, F.V. Luzel ; Y.B. ar Scour, barz I.V. Rumengol ; A. de la Borderie, istorier Breiz

100 : 20 lur ; 50 : 11 lur ; 25 : 6 lur ; 12 : 2,75 ; ar pezh 5 gwennek.

Ne vezo kaset marc'hadourez nemet pa vezo resevet an arc'hont. Skriva da : Imprimerie du Léon, Landerneau, C.C. H. Caouissin : 27.165 Rennes.

Priz Koumanantou « Feiz ha Breiz » :

diouz ar bloaz : 18 lur.

Koumanantou a-gevred (5 niverenn d'an nebeuta) 15 lur.

Kas an arc'hant da : M. J. M. Perrot, directeur de Feiz ha Breiz, Saignac (Finist.) C/c. : 21.802 Rennes.

Roit

1 GWENNEG BEMDEZ

EVIT AR BREZONEG

Ar Merour : Herri Caouissin

Moulerer Bro-Leon, Landerne, Breiz —

76me bloavez

Niv. 7-8

Gouere-Eost 1940

FEIZ HA BREIZ

Renner : Y. V. PERROT

Breiziz a ouenn val.

A. DE LA BORDERIE

(1827-1901)

E Gwitreg (Breiz-Uhel), kavell daou Vreizad brudet all, Per Landais, kuzulier bras an duk Francez II ha Bertrand d'Argentré, istorier Breiz, eo e teuas er bed.

d'ar 5 a viz here 1827, Arzur Le Moyne de la Borderie, a dlee ivez gouestla e vuhez d'e vro, o studia hag o vruda hec'h istor.

N'en devoa nemet ugent vloaz pa embannas er bloaz 1848, eul leorig boull hirio, hag a ziskoueze karantez virvidik ar skrivagner yaouank evit e Vreiz, ha dreist holl an hent dibabet gantan war an da-chenn vreizek: « Du Rôle historique des Saints de Bretagne ».

Divent eo niver al leoriou hag an dastumadennou a deuas warlerc'h al leorig-se. War ar roll am eus amezo, savet gant C. Le Mercier d'Erme (1), hag e tle c'hoaz mankout meur a hini ennan, e kavan 134 leor, bras ha bihan, embannet holl, koulz lavarout diwarbenn istor Breiz.

134 leor, hep konta e oberenn-veur e komzin amezl pelloc'h: **Istor Breiz**. A-walc'h eo evit diskouez pebez klasker, pebez den oberiat, studier ha gouizieker e oa Arzur de la Borderie.

Menegomp koulskoude da genta ar gelaouenn a zavas en Naoned er bloaz 1893: **La Revue de Bretagne et de Vendée**, a oa o kenlabourat enni an Ao. Kervarker (La Villemarqué) tad ar **Barzaz-Breiz**, Brizeug, Aorelian de Courson, Fanch an Uhel, hag all...

Goude ar brezel 1870, A. de la Borderie a voe hanvet da zepute; karget da ober danevell an Enklask graet war oberou Gouarnamant Gambetta epad ar brezel, e tiskulias e Kador ar Palez Bourbon trubarderez Gambetta, Freycinet ha Chanzy, e kenver ar soudarded breizat a oa bet dilezet evel ma ouezer, en eun doare euzus e Kamp Conlie « Kerfank », ha diwarbenn lazadeg ar Mans, ker gwas all. (2)

(1) Cf. A. de la Borderie (Les Poètes Nationaux de la Bretagne armoricaine, gant C. Le Mercier d'Erme).

(2) E leor an A. Le Mercier d'Erme: **L'Étrange Aventure de l'Armée de Bretagne**, e kaver dibunet en eur doare reiz ha gwirion Istor Conlie war he hed (Edit. de l'Hermine, Dinard).

Ar skrid embannet gant depute Gwitreg, dindan an hano-man « Le Camp de Conlie et l'Armée de Bretagne » a jom evidomp eun testeni a bouez bras war an darvoud mantrus ha mezus ma 'z eo bet **Kerfank**.

En amzer-se ivez, Arzur de la Borderie a adsavas gant eur strollad kenvroiz dispar, Kevredigez Breiz diskaret gant Gouarnamant Napoleon III. Met al labour meur a dlee staga e hano ouz hini e Vro evit atao, ne oa ket graet c'hoaz. Er bloaz 1890, Dean Kevrenn al Liziri-Meur e Roazon, hag e oa an Ao. Loth en amzer-se, a deuas eur sonj kaer d'ezan: goulenn a reas ouz A. de la Borderie rei eur rummad kenteliou war Istor Breiz. Tri bloaz e padas ar c'henteliou-se, heuliet mat, ha moarvat, e skolidi eo a lakeas en e benn embann Istor Breiz.

Alies a-walc'h e vignonad a lavare d'ezan: « E dek leor hag e tregont dastumadenn hoc'h eus graet taolenn Breiz, evel istorier, evel den gouizieker, hag evel barz; met eun daolenn vras dreist eo a c'hortozomp holl diganeoc'h breman. Lakit eta ho nerz hag ho kouiziegezh holl da skriva eun Istor eus hor Breiz unan kaer ha gwirion evel, ma n'eo ket bet skrivet c'hoaz, hag a ra diouer d'eomp. »

Met, Arzur de la Borderie ne grede ket kregi gant al labour-se, nann hepken abalamour ma oa tennet abalamour ma oa divent. Breiz evitan a oa eun dra ker bras, ker sakr, ma kave d'ezan: ne vije ket gouest, hen zoken, da rei d'Ezi eur veuleudi kalonek ha birvidik a-walc'h. War bedennou e genvroiz ha dirak brud vat e genteliou e Skol Roazon, e teuas hag ec'h asantas. Ha d'an 11 a viz genver 1897, en enor da vouladur leor kenta e Istor Breiz e voe kiniget d'ezan eur banvez e ker-benn Breiz. Etouez an daou ugent hano, moulet war an daolenn-pred, e kavomp: Loeiz Tiercelin, Audren a Gerdel, Markiz an Estourbeillon, Olier a Gourguiff, B. Poquet, Josef

Loth, Ed. Beaufils, Loeiz Boivin, Ronan Lafolye, J. Plihon ha L. Herve, mousterien an Istor Breiz...

En hevelep bloavezh, al leoriou II ha III, a voe embannet, ha dioustu e voe anzavet e oa trec'h an Istor-se da oberou Alan Bouchard, Bertrand d'Argentré, Dom Lobineau ha Dom Morice (3).

Met, siouaz, an Ankou a viras ouz Arzur de la Borderie da beurechui e labour. D'ar 17 a viz c'houevrer 1901, e rente e ene da Zoue, e ker Gwitreg. A drugare Doue e ziskibl ha kenlabourer an A. Barthelémy Poquet, gant harp e skridoù hag e notennoù, a c'hellas kas da benn oberenn e vestr.

E galleg eo e skrivas Arzur de la Borderie; hogen, hen ober a eure gant eur galon vreizat hag e skridoù a zo eun testeni splann eus e garantez-vro.

Selaouomp hen o tigeri e gentelioù Istor Breiz e Roazon :

« Breiz, emezan, a zo gwelloc'h eget eur rann-vro, Bez eo eur bobl, eur vroad wirion.

...Breiziz o deus ar pep reta da gaout da genta e vit stumma eur vro hag eo AR YEZ.

Breiz eta, a zo eur **Yez**, yez sakr hon hendadoù; Breiz a zo eur **stumm-spered**, eur stumm-spered broadel, grons ha ploummet mat; en doare-se ivez, ez eo eur bobl, nann hepken eur rann-vro, met eur vroad hag he deus bet he buhez hec'h unan, **divoutin ha dieub**, Breiz a zo eun **Istor**.

Hogen Breiz a zo ivez eun dra ail, c'hoaz, hag a-walc'h eo evit diskleria ar garantez vro douget-tre d'ezhi gant he mibien :

Ouspenn ma 'z eo eur yez, eur stumm-spered, eur bobl, eun istor, Breiz a zo eur Varzontez.

(3) Istor Breiz, A de la Borderie, a zo eul leor e 6 lodenn, 500 bajenn e pep hini. Boull bras eo breman; ar re o deus an eurvad d'e gaout n'o deus nemet miret mat an tenzor-se en o levraoueg.

.....
Eul labour talvoudus eo studia Breiz, hec'h ijin, hec'h istor. Lakaat da skedi a-nevez Breiziz vras gwechall, en eur lavaret d'ar re a hirio : « Bugale, setu aze ho Tadou ! Taolit evez na 'z afec'h war ziskar ! »

Hag evit kloza e genta prezegenn war Istor Breiz, A. de la Borderie a lavaras kement-man hag a ziskouez pe seurt gwad a rede en e wazied :

« **Ma 'z eo eun torfed meuli ar garantez a drid e kalon ar Vretoned evit o bro lia dispaka banniel Breiz, an torfed-se am eus graet hag hen anzav a rann. Ha kaeroc'h a zo, prest oun d'hen ober adarre** ».

E testeni eus hon anaoudegezh e kenver tad Istor Breiz, hon eus dibabet etouez 3000 pajenn e oberenn, unan eus ar re c'houeka troet e brezoneg en eur heulha piz skrid an oberour : **Kaera dervez Istor Breiz, a gavoc'h pelloc'h.** (4)

..R. TREVEZEL.

(4) Ar pennad-man war La Borderie a zo bet savet gant harp an danvezioù man : **Les Bardes et les poètes nationaux de la Bretagne armoricaine**, gant C. Le Mercier d'Erme ; **La Borderie intime**, gant O. de Courcuff (Reveil Breton 1936-1938) ; **Discours d'Ouverture du Cours d'Histoire de Bretagne**, de La Borderie à la Faculté des lettres de Rennes (Foi et Bretagne).

Sant Charlez Breiz

Semaine Religieuse » Kemper, niverenn an 21 a vezeven 1940, a embann eur skrid savet gant an Tad Anton de Serent, eus a urz sant Fransez, diwarbenn Charlez Bleiz, unan eus Duked koz hor bro.

Charlez Bleiz, bet ganet, er bloaz 1320, a varvas, e tal Alre, trec'het gant Yann Vontfort, da zeiz Gouel-Mikael 1364.

Prosez e zantelez a zigoras, e Angers er bloaz 1371, seiz vloaz hepken eta goude e varo met ne ouied ket betek-hen ha kaset e oa bet ar prosez-se da benn, pe ne oa ket.

Da vihana, Pius X^{ve} a roas aotre d'hen enori, d'ar 14 a viz kerzul 1904, evel den eurus. E gwirionez, Charlez Bleiz a oa bet laketa war roll ar zent, gant ar Pab Gregor XI, endra m'edo c'hoaz e Avignon, d'ar merc'her 10 a viz gwengolo 1376; d'ar yaou 11, oferenn ar zant nevez a voe kanet evit ar wech kenta, e iliz sant Dominik; d'ar gwener 12, ar Pab a gimidas diouz Avignoniz ha d'ar zadorn 13 e kemeras penn an hent da vont da Rom.

An testeni skler a gement-se a zo be: kavet, en eul lizer skrivet d'e vestr gant Kristoph Placenza, a oa kannad Duk Mantova e lez Avignon; gouzout a reomp, dre al lizer-se e tizezateas ar Pab, eus a eiz dervez, e zervez d'en em lakaat an hent da vont da Rom ha setu aze penaoz eo bet peurgaset da benn prosez santelez Charlez Bleiz, e Avignon, el lec'h ma 'z edo e-unan nao bloaz war nugen t kentoc'h, pa oa deuet di da glevout diskleria santelez Erwan Gervarzin.

An hini he deus kavet al lizerkoz-se, an Itron Boulet, merc'h al liver brudet Mauris Denis, he deus

---

graet eur gavadenn gaer ha digouezet eo bet d'ezi hen ober endra m'edo o tastum sklerijenn war buhez santez Katell Siena.

Kement hini a gar Istor Breiz a lavaro bennoz Doue d'ezi.

SKOUER VAT

INTANVEZ CHARLEZ BLEIZ

Kaera Dervez Istor Breiz,

Charlez Bleiz n'oa ket eun den da garout ar brezel, met e wreg ne venne ket koll he gwir hag hen, diouz e **du, ne**, c'houlenne ket enebi outi; setu ma rankas, hen an den a beoc'h ma oa, kemerout perz e 1500 stourmad hag e 800 seziz.

Jann Penteür, da vihana, goude mario he fried, e lanneier Alre, da C'houel-Mikael 1364, ne falvezas ket ganti kenderc'hel gant ar brezel; 23 bloaz a oa abaoe m'edo ar walenn-se o skei Breiz; an holl a oa skuiz o stourm; mail oa d'ar peoc'h distrei; betek neuze Jann he devoa klasket difenn he gwir; breman, a-drugarez Doue, uheloc'h eget he mad he-unan, e wel mad he bro hag evit mirout ouz houman da goueza en hefoull, e lezas da goueza he gwir he-unan; ar vreizadez kalonek ma 'z oa o karout he bro evel ma rae, ne jomas ket da varc'hata; Rei a eure hag evit atao an dilez eus he gwir war gurunenn Breiz. Goude-ze ez eas da jom da Wengamp, el lec'h

m'edo bez he fried hag eno e vevas c'hoaz epad ugent vloaz, koulz lavarout, e kuz, o rei d'ar re a dos; tae outi ar gwella skoueriou kristen.

Eur wech hepken, edoug an ugent vloaz-se, e voe gwelet c'hoaz oc'h en em ziskouez, dre ar vro ha setu aman war be zigarez.

Yann IV, re droet ouz ar Zaozon, a oa deuet da veza kaseet gant e dud hag en devoa ranket tec'hout da Vro-Zaoz, d'an 28 a viz Ebrel 1373; pemp bloaz goude, Charlez V roue Frans, a gredas e oa deuet an eur evitan da lakat Breiz da ober eun astenn d'e rouantelez.

Eur fazi hag eur mellad hini zoken en devoa graet, rak hervez ar gwir n'helled ket staga evelse ouz ar Frans eur vro ha ne oa ket bet d'ezi biskoaz ha Breiz, eus o zu, e gwirionez, n'o devoa ket muioc'h a c'hoant da veza Galloued eget n'o devoa da veza Saozon; Breiz e oant ha Breiz eo e felle d'ezo beza ha netra ken.

Daoust da-ze, d'an 18 a viz kerzu 1378, ar roue, dre varnedigez e Parlamant, a stagas Breiz ouz ar Frans; pa voe skignet ar c'helou sebezus-se, Breiz a yeas e kounnar ruz hag a zavas d'ar 25 a viz ebrel 1379 eur gevredigez evit savetei o bro; kas a rejont kanned da Yann IV d'her pedi da zistrei ha d'en em lakat a-nevez en o fenn.

Distro an Duk a voe eun nevezenti estlammus.

Al listri hen degase a zigouezas e aber ar Rans d'an 3 a viz eost 1379, dre eun amzer eus ar re gae-ra; an diskenn a voe graet war aod Dinarz, rak kêr Sant Malo, a oa neuze c'hoaz etre daouarn ar C'hallaoued.

Eun drugar e voe an diskenn-se; adalek kribenn an holl dosennoù a ra evel eur gurunenn en dro da borz Dinarz, betek an oad, e weled an dud, a-vernioù,

en o dilhad kaera; war an traez gwenn, er penn ar-raok, edo ar vourc'hizien pinvidik hag an noblansou uhela.

Dal ma voe gallet anaout al lestr m'edo warnan ar prins, eur youc'hadenn skiltrus a dregernas eus an eil penn d'egile d'an aod ha pa oa tostet mat ouz an douar, an dudchentil a redas er mor evit dianbroug Yann IV. Ar youc'hadennou laouen a yeas war gresk; karantez Breiz evit o bro a voe eno trec'h d'ar gasoni a c'hellent maga an eil ouz egile; abaoe an amzer ma oant rannet e diou gostezenn; kalonoù an holl, adalek hini an den distera betek hini ar prins a dride gant an hevelep karantez evit douar sakr o zadou ha d'elou a levenez a rede eus an daoulagad.

Breiz, daoulinet war an traez, a youc'he o c'harantez d'o Duk: « C'houi eo hor gwir Aotrou ha Doue ho miro hag he tiouallo diouz pep gwall damall ! »

Hag hen a dosteas outo, o lakeas da zével gouestardik hag o briatas.

Pa daolas eur zell ouz ar re a oa war an tevenn, o saludas holl a-unan, hag ouz o gwelout ken niverus e ouelas.

Ma oa teneraet kalon ar prins, kalonoù ar re a oa dirazan a oa teneraet kement all; an noll o devoa c'hoant da vriata ha da zougen war o diouскоaz difennour buhez ha frankiz Breiz.

« An dervez-se a voe unan eus kaera dervez hon Istor; abaoe amzer Nominos ne gaver hini ken bras ha ken kaer da lakat kenver ha kenver gantan. N'eus hano ebet ken nak eus a gostezenn Bleiz, nak eus a gostezenn Montfort, nak eus a vourc'hizien, nak eus

a vignoned Bro-Zaoz, nak eus a vignoned ar Frans ; war draez aod brudet Dinarz n'eus mui nemet eur vroad tud, **eur bobl, eur ouenn, eur Vreiz** » (1)

Intanvez Charlez Bleiz a deuas, en deiz-se, eus he fenn he-unan ha da genta da vriata an hini en devoa bet an trec'h war he fried, e Alre, d'hen anaout evit mestr gwirion Breiz a-bez ha da lakat etre e zaouarn. evit difenn ar vro, an holl danvez hag an holl dud he devoa el leveou a oa d'ezi er Penteür. Dirak eun hevelep skouer n'eus nemet eun dra da ober : her c'haout kaer ha tevel.

Gwell-se ma 'z eus chomet c'hoaz etouez Breiziz eun eulfeun eus ar garantez he devoa ar vaouez dis-par-se evit he bro.

ARZUR DE LA BORDERIE

Ya ! kaera skouer roet d'eomp gant an intanvez reuzeudik-se hag a ziskoueze splann e venne kerzet war roudou he fried.

Gwir a-walc'h eo ar pez a lavar Arzur de la Borderie, kaera dervez hon Istor eo bet an 3 a viz eost 1379 ha n'em eus ket a boan o kredi eo bet savet diwar gaera burzud Charlez Bleiz, laket neuze war roll ar Zent, tri bloaz a oa.

Ra deurvezo gant sant Charlez, brema p'ema adarre Breiz en eur c'hroaz-hent eus he istor, nevezi ar burzud a reas pemzek vloaz goude e varo ; fizianz hon euz ennan hag en holl Vretoned a zo er baradoz.

Eur vro hag a zo bet kement a zent o labourat hag o pedi eviti n'hell ket mont da goll !

(1) Biographie Bretonne I. p. 641 : article de M. G. Lejean.

Mamm ar Breizad

gant Y. B. M. ar SKOUR, barz I. V. Rumengol.

Eur vamm, unan eus ar gwirgez mat a zo stank en hor bro, he feiz kreñv ha nerzus, en he c'halon, eur garantez flamm ha tener meurbed, a ouestlas, eun deiz, mont da bedi ar Werc'hez Vari. Eun dra bennak he deus atao eur vamm gristen da c'houlenn digant ar Werc'hez evit he bugel.

Pa voe deuet an deiz he devoa lakaet mont eus ar gêr, ar wreg paour a gemeras dour benniget ha gant sin ar groaz en he c'herc'hen ez eas hep aon en hent, eur chapeled en eun dour, eur wialenn wenn en dour all. Mamm baour, mont a rae gant he c'halon da bedi evit he mab, evit he c'henta ganet. Evitan a-raok he oa bet alies e ti santel an Itron Varia Remed-Holl ; d'ezi, Gwerc'hez, e oa bet gouestlet he mab a-raok ma teuas er bed, ha, goude ma voe ganet, ar vamm a bedas, evel a-raok, evitan Mari, Mamm a drugarez, ha Sent Breiz-Izel ivez.

Eur vamm ne gav ket d'ezi e vefe netra re vat evit he mab.

Evelse e oa ar vamm gaez-man : pedet he devoa war he daoulin e ilizou hag e chapelicu savet en e-nor da Zent hor bro gant ar Vretoned hon Tadou koz. Nemet Doue, teod den war an douar ne c'hellfe lavaret pegen bras eo karantez eur vamm evit he bugel.

...Nebeut a dra e oa da feiz ha da garantez ar vamm a zo hano anezi aman kement he devoa graet betek neuze. Eun deiz e klevas lavaret e oa pell diouz he bro eun iliz santel all, kaer ha burzudus meurbed. Di ez ae an dud a vandennou eus a bep korn a Vreiz da c'houlenn ha da gaout grasou digant ar Werc'hez, e raed aneziltron Varia Wir-Zikour. Ar vamm garantez-man a ouie ervat e ro Doue e c'hrasou el lec'h ma kar ha da neb a gar, gant ma vezont gounezet e-

velato. Gounit grasou an Aotrou Doue ha grasou ar Werc'hez a felle dreist-holl d'ar vamm-man, evit o lakat da zont war benn he mabig bihan.

Evit an dra-ze eo ez ae breman diarc'hen warzu Gwengamp, start he c'halon, nerz ha feiz en he ene, hep sellet ouz an hent hira ha kalet dindan he zreid, hep sec'ha ar c'houezenn a goueze diouz he zal, nemet hepken o sellet, bep an amzer, ouz an neñv hag en eur sellet o sevel he fedenn hag he huanadou gant mouez al laboused a gleve o kana en dro d'ezi. Dre o c'hanaouen e kave d'ezi klevet he mab o tridal en e gavel er ger.

Pa en em gavas e Gwengamp, ar belerinez a en em strinkas da dreid an Itron Varia Wir Zikour, he fedas a wir galon evit he mab bihan, evit tud he zi, evit tud Breiz, evit an Iliz kristen holl.

...Ar vamm-se, ma broiz, a oa va mamm; evidoun-me eo e oa bet e Gwengamp, evidoun eo he devoa pedet an Itron Varia Wir Zikour. He feiz, he c'harantez, he c'helennoù, teñzorioù eus ar wella, a zo chomet beo buhezek em spered, em c'halon, em ene; ioc va buhez int; war hent teñval ar bed e skrinkont bemdez sklerijenn em raok; digeri a reont d'in fizians e Doue hag er Werc'hez.

War barlenn va mamm em eus desket anaout an Aotrou Doue, lavaret da genta E Hano em fedennoù, E garet, karet ar Werc'hez hag ar Zent eus a Vreiz.

Gant va mamm em eus desket a-vihanik buhez sent hor bro Breiz: pa gomze va mamm anezo e kave en he c'halon hag en he yez brezonek [peadra] da lavaret gwirioneziou, da zisplega burzudou hag a yae rag-eün da galon kement hini he c'hleve o prezeg.

Gwelet he devoa, en e zav, abati koz Landevenek al lec'h m'o deus bevet ken alies a zent, ken alies a zen gouziek: va mamm he devoa gwelet ivez abati Daoulas ha deiziou kaer iliz Rumengal; anaout ha kana a rae d'in ar gwerziou kaer ha kement a oa c'hoarvezet, en amzer goz, en hor bro Breiz...

An den ne d'eo netra anez e vamm; pa deu ar maro d'hen diframma digantan, e galon mantret da genta a chom goude, en e greiz, evel war neunv, en eur mor a c'hlaç'har; neuze e wel eo goulo ha yen ar bed en dro d'ezan, neuze, heb e vamm, en deus eun dienez ar vrasa, eur bec'h pounner da c'houzanv, pa ne vez ket a feiz.

Ar vamm eo burzud ar wir garantez kristen; gant an Aotrou Doue ez eus bet evel teuzet, en he c'hreiz, eul lodenn eus e galon hag eus a galon Mari, e Vamm garantezus.

Piou goude a vefe souezet o wellet an daelou o koueza stank eus a zaoulagad eur c'hêz koz, pa zont en e vamm hag en e vugaleach.

E Montroulez, ar 15 a viz eost 1869.

■

En amzer c'haro-man, muioc'h eget biskoaz, ez eus ezomm e vefe holl vammou Breiz-Izel heñvel ouz hini barz Itron Varia Rumengal; ar mammou kristen hepken eo a zav bugale gouest da zougen o c'hroaz, war hent striz ar vuhez.

ETRE AR GWELE

HAG AN TAN

GANT MARI-ANNA ABGRALL

Na pegen laouen eo an tiez a zo leun a vugale. Mont a ra kuit ar c'hiz eus ar c'havellou-brañsell, ken aes, koulskoude, ha ken brao; eno ar bugelig bihan a veze tostik d'e vammik; eno e veze tommik d'ezan; ar c'havell a veze stag, gant kerdin, dre e bevar gorn ouz golo ar gwele kloz; ar gweleou de-ro koz-se duet gant ar moged hag an amzer a veze bet lusket enno ne oar den pet rummad bugale hag ar c'hoad anezo ken kalet, koulskoude a veze ennan kochou douñ ha stank, graet gant ar gordenn a veze stag ouz ar c'havell, evit e luskat; ar breudeur, ar c'hoarezed azezet pe gourvezet war ar bank o luskat breur pe c'hoar vihan a dremene o amzer, a-wechou, o konta ar c'hochoù-se hag o lakaat ar gordennig da vont eus an eil en egile.

Pa veze lakat ar bihanna en e vransell, e teue tro ar re all, brasoc'hik, a-raok mont d'o gwele, d'en em zila, gwella ma c'hellent, e kichen an hini eus tud an ti a blije ar muia d'ezo; an tontoned, ar mevelien zoken a veze mall ganto kregi en unan pe unan eus ar vugale hag eno, en dro d'an tan, tommik d'ezo, e veze c'hoariet ganto, graet lid d'ezo; ar re vras a deue, evel pa lavarfed, da veza bugale adarre.

A-wechou ar vugale a c'houlenne eur rimadell hag unan bennak a zistage d'ezo unan eus ar c'hontadennou bihan-se, evel hini ar C'hrac'h koz, hini Meudig, a veze bet kontet ouspenn kant gwech hag a gaved brao atao; a-wechou all azezet pe a c'haolad

---

---

war ar varlenn e veze c'hoariet marc'hig ganto ouz o lakaat da lampat evel pa vijent war eur marc'h, hag e veze kanet :

Heñ ! 'ta, marc'hig,
Pelec'h ema da barkig ?
Pe ema pell, pe ema tost,
Dont d'ar gêr a-raok an noz !

Pe c'hoaz :

Marc'h Hamon a ya da Vrest,
Dishouarn ha digabestr
Dre an drein, dre ar vein
Hag Hamonig war e gein.

D'ar merc'hed bihan e veze kanet :

Marc'haridig a blij d'in
Kals a labour a ra d'in
Goro 'r zaout, o c'has er maez,
Terri 'r bodez, skuilha 'l laez !
Mont d'ar c'helorn davit kig
Hag hen debri 'vel eur big ;
Mont d'al liorz davit kaol
Hag o drailha war an daol.

Pe c'hoaz :

Marc'haridig millimaout,
Deut en hent-man gant ho scaout ;
Eun askornig 'zo er pod,
Deut en hent-man ho po lod ;
Daou avalig 'zo en tan,
Deut en hent-man, po unan !

Hag ar vugale a dride, a c'hoarze; ar re yaouan-ka a gouske a-wechou a-greiz c'hoari hag a veze lakat en o gwele, hep gouzout d'ezo; ar re vrasañ, faez ive ken a goueze o fennou war bruched ar re o douge, a youc'he evelato : « C'hoaz ! c'hoaz ! eur

---

wech all ! » met, dre gaer pe dre heg, e veze graet d'ezo mont d'o giud ha goude beza lavaret o fater vihan, e kouskent c'houek betek ar mintin, oc'h hunvreal er marc'h bras, bras, a ya d'an daou lamm, sav ha krec'h.

§

N'eo ket hepken en e di ha gant e gerent eo e vez graet lid d'ar bugel bihan ; kement hini eus an anaoudegez her gwel, pe, en e gavell pe war ar vrec'h, a daol evez outar, a zell outan gant evez hag e levront gant kement a blijadur ha pa vefe dirazo mab eur roue : Na kaera krouadur, Doue her bennigo ! »

Ar geriou-se. Doue her bennigo ! » ar vamm gristen a oar ervat petra dalvezont ha ma tigouez gant unan bennak chom hep o lavarout en eur gomz ouz he c'hrouadurig, her gweler, gant enkreuz, ouz e stardar war he c'halon, evel p'he divije c'hoant d'hen dic'haoui eus ar bennoz a zo evel laeret d'ezan.

Pa zigouez d'eur bugel strevial e vez lavaret ivez d'ezan : « Doue d'ho pennigo. »

Pa zigor e c'henou da zislevi-gen, ar vamm gant he biz meud a ra sin ar groaz, war e c'henou, en eur lavaret, « Aviel sant Yann en ho kerc'hen. »

Ar geriou kaer-se « Doue ho pennigo ! » a vez lavaret, meur a wech, ouspenn d'ar vugaligo. Klevet em eus meur a hini o lavaret : « Setu aze kleier hag a zon brao, avat, Doue o bennigo ! » — « Setu aze bannielou kaer avat, Doue o bennigo ! »

Eur zulvez, e Lambaol, e voe douget, e prosession, eur skeudenn nevez eus ar Mabig Jezuz, roet gant eur mignon d'ezan, d'an Aotrou Sevaer a oa neuze kure er barrez ; goude an offis e klevis eur vaouez o lavarout en eur zevel he divrec'h, er vamm, evit diskouez he estlamm : « A ! ya ! setu aze avat eur Mabig Jezuz kaer, Doue her bennigo ! »

En hor Breiz-Izel, ar geriou kaer ha mat-se a oa stank kenan ; pa strevie eun den bras e veze lavaret d'ezan : « Doue d'ho sikouro ! » hag henman a responte : Bennoz Doue ! »

Pa gomzed eus al loened, ne vanked morse da lavarout : « Doue o miro ! » — « Setu aze eur vioc'hig hag a zo flour he blevenn, avat, Doue he miro ! » — « Sellit ouz ar bouch bihan-se o fringal 'ta ! Doue her miro ! »

An tadou hag ar mammou a zeske al red ar geriou-se d'o bugale ; breman, ar c'hiz kaer-se n'eo mui heuliet gant an holl, evel gwechall : led a gav d'ezo ez int re zesket pe re binvidik ha n'o deusket a e zomm, nak inti, nak o loened, eus a zikour an Aotrou Doue.

**Komzomp
brezoneg
- d'hor -
bugale**

pedamallet evezimp ganto diwezatoc'h

LEVENEZ-HEP-PAR KARANTEZ AR VAMM

Ar pennad-man a zo tennet eus pezh-c'hoari brudet Moris Maeterlink **Al labous glas**. Hunvre daou vugel eo : Tylyl ha Mytyl. Ober a reont eur veaj hirr, dre eur bed burzudus. Hentchet int gant eun itron gaer, hanvet ar Sklerijenn. Mont a reont ganti, da genta da vro o zud aet d'ar bed all ; kaout a reont eno p mamm-goz, o c'hoarezed hag o breudeur bihan tremenet, hag a vev er vro-se, heñvel ouz al lec'h ma oant o chom war an douar. Goude beza tremenet dre Balez an Noz, dre ar C'hoat Bras, dre ar Vered, Tylyl ha Mytyl a en em gav e Palez al Leveneziou.

En diviz-man e weler an daou vugel o tivizout gant an Eurvad, hag a lavar d'ezo :

— Breman, va bugale, sellit mat piou a Heu ! Eul Levenez all, glana hini marteze a zo aman.

TYLTYL.— Piou eo ?

AN EURVAD.— N'hen anavezet ket c'hoaz ? Met sell gwelloc'h 'ta ? Digor frank da zaoulagad beteg kalon da ene ? Da welet he deus, da welet he deus ! Diredet a ra davedout en eur astenn d'it he divrec'h.

Levenez da Vamm eo, Levenez-hep-par-karantez ar Vamm !

Al Leveneziou all diredet a bep tu, a ra meuleudi al Levenez nevez, ha pa zigouez houman ec'h en em dennont holl sioulik.

KARANTEZ AR VAMM.— Tylyl ha Mytyl ! Penaos, c'houi eo, c'houi eo a gavan aman ? Ne oan ket ouz ho kortoz !... Va unan penn e oan er gêr, ya, ha setu ma pignit ho taou beteg an neñv elec'h ma lurger el levenez eneo an holl Mammou.

...Met da genta, roit pokou d'in, pokou kement ha ma c'heller rei ! Beza ho taou ete va divrec'h, n'eus netra all er bed hag a ro muioc'h a levenez d'in !... Tylyl, ne c'hoarzet ket ? Na te ivez, Mytyl ? N'anavezit ket Karantez ho Mamm ? Met sellit ouzin 'ta ?

Ha daoust ha n'eo ket va daoulagad, va muzellou ha va divrec'h eo a welit ?

TYLTYL.— O ! eo, gwelet a ran ! met ne ouien ket... Henvel out ouz Mamm-me, met kalz kaeroc'h out, evelse.

KARANTEZ AR VAMM.— Ya, gwir eo ! rak ne gosaan ket ken ! ha kement deiz a dremen a zigas d'in nerz, yaouankiz hag eurusted !

TYLTYL, souezet bras a zell outi hag a bok d'ezl.— Hag ar vroz-kaer-se, gant petra eo graet 'ta ? Selz, pe arc'hant, pe berlez eo ?

KARANTEZ AR VAMM.— Nann, gant pokou, gant sellou karantezus, hag allazigou eo ez eo graet. Kement pok a roer, a lak war va broz eur bann-loar pe eur bann-heol.

TYLTYL.— Souezus eo ! biskoaz n'em bije kredet e oas ken pinvidik. E pelec'h 'ta e oa kuzet ganez ar vroz-vrao-se ? Er pres bras m'ema an alc'houez gant Tata eo e oa ?

KARANTEZ AR VAMM.— Met nann ! ganen em a bepred ! met n'he gweler ket, rak ne weler netra pa vez serret an daoulagad.

An holl mammou a zo pinvidik pa garont o bugale. N'eus ket a re baour, n'eus ket a re zivalo, n'eus ket a re goz.

O c'harantez a vez atao ar gaera levenez hag o bugale kaera boket 'zo er bed !

Ha pa zeblant ar Mammou beza trist, eur pok a resevont pe a roont, a zo a-walc'h evit trei o daelou e stered e goueled o daoulagad !...

TYLTYL a zell outi gant souez.— Met, ya, gwir eo ! da zaoulagad a zo leun a stered, mamm-me ! ha da zaoulagad eo ez int, ya, ya ! met kalz kaeroc'h ez int !

Ha da zourn ez eo ivez, gant ar walenn vihan war da viz. Sell, gwelet a ran warnan c'hoaz an hevelep devadur az poa graet eun nozvez, en eur enaoui ar goulou. Met kalz gwennoc'h eo ! goulou a rank beza ennañ, ken skedus all ha ma 'z eo, mamm-

me!... ker brao eo ma ne dle ket labourat, evel hini ar gêr, sur a-walc'h?

KARANTEZ AR VAMM.— Penaos, n'az peus ket gwelet e teu va dour da veza gwenn-kann ha ske-dus pa ra allazig d'it?

TYLTYL.— Souezus eo,, mamm-me! Da vouez a a-navezan mat, ivez, met komz a res kalz bravoc'h eget er gêr.

KARANTEZ AR VAMM.— Er gêr hon eus re da ober, ha n'hon eus ket a amzer, met ar pezh ne leverer ket, her c'hlevet a reer koulskoude.

Breman, pegwir ez peus va gwelet, daoust ha va anavezout a ri, dindan va broz pemdez, pa zistroi warc'hoaz d'hol lochenn?

TYLTYL.— N'am eus ket a c'hoant da zistrei d'ar gêr! pegwir emañ, me fell d'in chom ganez, mamm-me, keit ha ma vezi emañ.

KARANTEZ AR VAMM.— Met, va Zyltyl gêz, henvel eo! Du-hont eo emañ; du-hont eo emañ holl!

N'out deuet emañ nemet evit kompren ha gouzout pelloc'h penaos e ranker va gwelout pa vezan du-hont er gêr!

Kompren a res, va Zyltyl-me? Kaout a ra d'it emañ en neñv, met an neñv a zo e kement lec'h ma en em vrietomp!

N'eus ket a ziou vamm, ha n'az peus hini all ebet! Pep bugel n'en deus nemet eur Vamm hag ez eo atao an hevelep hini, hag atao an hini gaera, an hini goanta!...

Starda a ra an daou vugel war he c'halon.

Ar Simbol

Kontadenn wirion ar brezel 1914-18

GANT EV. PENN-AR-C'HOAD

Herve hag e bried a veve eurus en o farrez c'hinidik, war aochou Bro-Dreger. O zi a oa koz hag ar mein anezañ en hevelep liou gant ar rec'hel bras a 'm gave a bep tu d'ezan; met, en diabarz, nag a yaouankiz!

Herve a oa c'houec'h vloaz warnugent; e wreg pemp bloaz nebeutoc'h, leun a c'hened, duoc'h he bleo dindan he c'hoef gwenn, eget mouar daro, ken glas he daoulagad hag ar mor pa vez digoummoul an oabl da viz eost.

En ti, e rede eur bugelig daou vloaz ha, ma oa koant e vamm, Erwanig a oa ker koant all. Pegen seder ivez!...

Pa lavare ya, en eur zizoloï e zentou munut, e seblante mousc'hoarzin; pa lavare mammig, tataig, e seblante kana.

Leiz an ti, en eur ger, e tanije levez, kuñvder ha karantez.

Hogen, eun deiz, en tour, a sav du-hont ar groaz beteg ar goabrennou, ar c'hleier a 'n em lakas da skei, buan, buan taoliou sec'h, stank, stank, evel pa vije bet krog eun tan-gwall spontus er bourc'h a-bez.

— « Ar brezel, ar brezel! e lavare an eil d'egile tud ha bugale.

D'am deiz warlerc'h, goude beza graet, war droad, meur a gart-leo, Herve a gemere an hent-houarn evit mont da Vrest, e zilhad martolod war e choug, eur bec'h pounner war e galon.

Klevet hoc'h eus bet komz eus pacted « Dixmud », eus « Dimezelled o zoupenn ruz » ?

Herve a oa unan anezo hag etouez ar re galoneka. Ne oa ket akuit da c'hallegat, ma feiz ; met evit ober e zlead, evit gourenn gant ar maro, evit en em ganna, en divije roet kentellou da veur a brezeger flour eus an tu all da harzou Breiz.

Mizlou hiri a dremenas. Bep beure ha bep noz, Erwanig, daoulinet evel eun aelig dirak skeudenn an Itron Varia, a c'houlenne :

« Me ho ped, Gwerchez Vari, grit ma teulo Tadiq d'ar ger ! »

Allas ! Herve ne zistroas morse ! E hano a zo skrivet war ar bez-arouez savet e korn ar vered evit bugale ar barrez maro evit Bro-C'Hall.

Echu ar brezel daou vloaz 'oa. Dispar e oa bet an hanv hag an diavezidi o devoa diegi o kuitaat ribl ar mor rak, daoust da veza digor miz here, an amzer a chome brao meurbet.

En abardevez-se, me 'oa deuet, evit ar wech diweza, da welet kaerder ar run hag an traezennou, dindan sklerijenn dener ar c'huz-heol. Endro d'eur roc'hel divent maen-greunek ruz, e kutulhen eur boked brug en eur sonjal : « Warc'hoaz d'an eur-man, me a vo pell ac'han, siouaz » Teurel a reen, gwech all, endro d'in, eur sell karget a velkoni.

Ha setu ma kouezas va zellou war daoulagad hag e oa muioc'h a dristidigez c'hoaz eget em re : eur vaouez a oa dirazoun hag e kave d'in beza he gwelet en eun tu bennak.

Dre ma vanen souezet, da glask hec'h hano, hi a lavaras : « Annaig ! »

Serri a ris he dourn gwenn, met stouet e chomen. Em envor e tarze skeudenn eur plac'hig naontek vloaz, o tont eurus er-maez an iliz, he brec'h war hi ni va mignon Herve. War jodou dislivet an intañvez paour e ruilhas daerou !

- « Dont a rit betek du-man ? emezi, goude eur penadig ; ma zi, gouzout a rit, a zo aze tost.

— Ya, e respontis. Neuze, evit sederaat ar gaozeadenn e c'houlennis kelou eus Erwanig bihan.

— Aet eo d'ar skol, digor nevez 'zo. Souezet oun avat pa n'eo ket c'hoaz erru aman.

Setu ni en ti eta. Sklêr, net, kempennet mistr eo an holl draou. Annaig a gont d'in he buhez a intañvez yaouank. Gant kalz a reuz, a boan, e c'hounez bara evit hag evit he « mabig-aour ».

N'eo ket c'hoaz tregont vloaz hag he bleo a zo gwenn. Ne oar ken mousc'harzin pe da vihana, en he mousc'hoarzou, ken dudius gwechall, e vez muioc'h a velkoni eget a laouenedigez.

Koulskoude o welout Erwanig o tont en ti, he dremm a sklaera ar potrig eo he holl eurvad ; evitan hep-ken hi a vev.

— Pelec'h eta oas manet, va c'halonig ? »

Ar c'hrennard bihan a vriata e vamm gant karantez met ne lavar ger ebet. Deuet ouz taol em c'hichen, e tiroll da ouela dourek.

— « M eus aon, out bet lakaet e pinienn ?... Ba, yaouankik eo, emezoun... Del, sed aze peadra da brena eun takad kraon disul... Kemer ivez, sell, va faotr ar boked brug-se... Ha breman, lavar d'in abalamour da betra e oas e pinienn ? »

— O veza... ma em boa... komzet... brezoneg !

— Ma ! 'velkent ivez 'ta !

— Paourkaezig ! eme Anna, gant eur pok d'he c'hrouadur.

Ar pec'hed euzus anavezet, setu seder ar Breizad bihan. Sevel a ra war eur gadar ha lakaat a ra war ar siminal, dindan poltred ha kroaz-a-enor e dad, an domad brug am boa roet d'ezan.

Gouzout a ran petra sc'has Herve eus lein an Nenvou...

Ha sur oun penaoz Doue hag a roas o yez d'ar Poblou, a skuilhas e vennoz war ar bugel hag e Vamm.

AL LABOURER-DOUAR

Doue e-unan eo en deus savet micher al labourer douar p'en deus lavaret da Adam goude e bec'hed : « Hiviziken an douar, drezan e-unan ne zougo nemet spern hag askol, ... ha diouz c'houezenn da dal eoe tebri da vara ». (Gen, III, 18^{ha} 19.)

Labourat an douar eta a zo ober ar pezh a venn Doue, hor c'hrouer, a rafemp.

Nak hen e tleomp eta kaout mat ha karout eur vicher roet d'eomp gant Doue e-unan.

Micher al labour douar a ra vad d'an holl ha micher ebet ne deo na ken koz na ken enorus hag hi.

Anez al labour douar an den a varfe gant an naon ; al labourer douar eo mager an holl.

Micher al labourer douar eo kaera hini a zo ; drezi e c'hellomp, gant sikour an nenv, lakaat an douar da rei, gant an nebeuta ma c'heller a vizou. ar plant hag ar gwez m'hon eus ezomm anezo ; drezi e tiorromp ar gwella gouennou loened, evit hor marga pe evit gounit ganto.

Al labourer-douar a dle poania da lakaat an douar da rei kement a c'hell rei hag evit dont a-benn eus an dra-se e tle labourat e doare ha kemerout atao ar benviachou dereata, ar re a ra ar gwella labour.

An den a dremen e vuhez er maeziou, a vev e kreiz oberiou kaer ar C'hrouer, ne dle morse ankouaat an Hini a laka ar plant da gellida hag an eostou da zarevi. E keit ha ma vo e dal soublet warzu an douar ra zav e galon warzu an Hini en deus graet kement mad a zo ha ra ziskouezo e anaoudegez vat, o rei beb an amzer, eun dra bennak e prof d'an iliz ha d'ar Zent.

Eur c'hiz koant a oa gwechall e Kerne Uhel hag e Treger, da rei neud d'ar gesterien ha d'ar gesterized a veze o kestral en iliz ; diouz ma'm eus klevet, ar c'hiz-se a zo o vont kuit. a nebeudou ; e Scrignag e vez kestet neud, c'hoaz, diou zulvez er miz, met e

Plougasnou ne vez roet mui a neud, er gest, nemet d'ar pardonioù. Ar pezh a zo penn-abeg da-se eo ne vez mui hadet a lin na desket d'ar merc'hed yaouank neza evel a veze graet gwechall goz.

Ha, koulskoude, ar gizioù koz-se ker brao ha ken dereat ne dlefent ket beza laosket da goueza ; perak an dud pinvidik eus ar parrezioù ne boaniont ket d'o derc'hel pe d'o sevel mar d'int kouezet ?

Eur c'hiz koz all ker brao ha talvoudus ivez evit an ilizou am eus gwelet pa oan yaouank : ar c'hiz da rei e prof d'an iliz pe d'ar zant patron, al leue bihan kenta a veze diwar an ounniri a veze bet savet en tiegezioù pinvidik eus ar barrez ; eur wech an amzer e veze klevet lavaret er gador epad ar pron : « An hen man-hen en deus roet d'an Itron Varia pe d'ar zant eul leue bihan hag a vezo gwerzet, war ar groaz goude an oferenn ».

E-leiz a dieien a gare kaout, bep bloaz, eul leue bennak da zizoun bet kinniget d'ar zant evit kaout muioc'h a jans ganto hag ivez, o veza ma teuent eus an tiegezioù bras e vezent' peurliesha, eus gouenn vat.

Evelse, da c'houde an oferenn, e veze pres en dro d'ar groaz ; al leue a veze savet war ar bazenn evit beza gwelet gwelloc'h ; an holl a felle d'ezo kregi ennan hag e veudika da welet ha lart e veze ; met ar baotred vihan a veze atao da dosta, lod krog en e lost, lod all en e skouarn hag ar baotred e veze al loenig diouz o c'her a veze eul lorc'h enno ; ar re her prene, o zud a veze kement all ; gwelet e veze meur a hini o sacha war jupenn o zad hag o youc'hal : « Tad, prenit hen' ta tad ! »

A leue-se bet roet e prof d'an iliz a veze karet gant an holl en tu all d'al loened all, hag int-i bras ha koz e veze sonj atao, en tiegez, eus pelec'h e teuent. Pet gwech em eus klevet tud o lavarout : « Hounnez, ar vioc'h-se, Doue he miro, a zo mat d'ar gounid ; hounnez a zo bet prenet diwar ar groaz ! »

Traou all a veze roet c'hoaz e prof d'an iliz pa veze bet mat an eost ; kalz a roe eun tamm sac'had ed ; darn patatez ; aman ; betek foenn zekken am eus gwe-

let da werza war ar groaz, Ar c'hiz-se da rei, e prof,
d'ar zent traou eus an liegez pe traou eus an douar,
ouspenn m'a oa eur binvidigez evit an iliz a oa ivez
eur c'hiz kaer ha sante! ; diskouez a rae an anaoude-
gez vat a dleomp holl da Zoue evit ar madou a ro
hag a blij gantan diouall d'eomp.

M.-A. ABGRALL.

GERIOU-STUR :

**Gwelloc'h eget biskoaz, diskouezomp e oar
ar Vretoned en em zerc'hel !**

**Chomomp tud kadarn, onest, dereat ha
kristen !**

Ema enor Breiz etre hon daouarn.

*Gouezomp her c'hreski dre hor buhez kristen hag
hor spered vreizat.*

Skouzellomp ar c'helaouennoù brezonek.

Lakomp hor c'henvroiz da lenn yez ar Vro.

O deus roet eus o c'helou :

Yann ar Beg (Kemper), Marsel Aodig, J. ar Poulicher (Mellionec)
Yann 'n Ozac'h (Scrignag), Padrig Guerin, Y. Gueguiner, kure
Scrignag, Yann Bricler, a zo e lodenn dieub Bro-C'hall,

Ch. Goanac'h (Kastellin), Yann Goulet eus Nevezadur, Alan al
Louarn (Kemper), Yann Naour (Rosporden), F. Kervella (Kongar),
R. Hemon, rener **Gwalarn**, a zo en Alamagn ; yac'h int holl.

Dorig ar Voyer, soner ar Bleun-Brug, Andrew Jeffroy, Yann Ger-
lann hag a oa prizoniet en Alamagn a zo bet digabestret ha distroet int
da Vreiz.

Roparz ar Masson, gloazet war an « Dunkerque », a zo breman e
Klanvdi Oran.

Yann Chapel (Gwened), gloazet a zo prizoniet e Amiens.

An abad L. Ar Floc'h, rener **Studi hag Ober**, a zo ivez endro
da Vreiz.

F. Andouard (St-Malo) hag a oa e Bro-Saoz a zo digouezet e
Toulon.

Mil bennoz da Zoue ha da Sent Breiz da veza diwallet ar
c'henvroiz-se eus ar maro.

« Hep brezoneg, n'eus Breiz ebet »

LIZIRI BREZONEGERIEN

Daoust hag eul labour eo ?

Seul-vui ma prederian gant kuden: ar brezoneg a
vefe bet hogos dianav d'in penevet leor an Ao. Gui-
eyesse « La Langue bretonne », seul-vui ez oun man-
tret o sellout da genta ouz al labour a zo bet graet
wardro ar yez, ha d'an eil ouz an nebeud a stad a
raer anezi dre holl hag an nebeud a labour talvou-
dus a raer ganti.

Kaer am eus n'oun ket gouest da gredi e vefe bre-
zonegerien wirion ar re holl a ro harp d'ar brezoneg!
Rak peseurt gwellaenn a zo deuet en Emzao ? Penaos
eman ar stal breman ?

Dacust ha n'ema ket ar brezoneg en argoll gwa-
soc'h eget biskoaz dre ma ne gemer ar bobl preder
ebet gantan ? dre ma ne gav ket ar bobl he mad o
terc'hel da yez ar remziadoù tremenet ?

P'eo gwir ez eus bet graet eur c'hempenna d'ar
yez, perak n'oar ket deuet a-benn, mat a-walc'h, da
drezan mor ar galleg hag ar faout-se d'am meno eo
lakaat ar bobl da anaout he zelvoudegez ? Kaout a
ra d'in em eus kavet ar faout ramzel, ma tremen
klouarded beleien Breiz e kenver ar brezoneg.

Daoust, a lavaro darn hag eo o labour stourm evit
ar brezoneg dreist pep tra ?

Nann, n'eo ket o labour eo, eur getridi kalz brasoc'h
hag uheloc'h o deus da gas da benn, met, hep mar
ebet, o dlead eo hen ober, hervez o galloud, evel m'eo
dlead kement breizad a zo, en amzer-man, dreist-holl.
m'eo deuet ar brezoneg da veza gwella moger a zo
da enebi ouz nerz an digristena.

M. A. Kemper, 18-3-40.

BREZONEG AR VUGALIGOÙ

E miz mae diweza, e reseven al lizer bourrus man, eus va mignon soudard Yann ar Beg, eus Kemper :

« Mat-tre da sonj da sevel eul levr “ Brezoneg ar Vugaligoù ”. Al levr-se a zo gortozet a bell' zo ha degemeret mat a vezo gant ar gerent a fell d'ezo deski brezoneg d'o bugale ha pa n'o defe ket e zesket o-unan war barlenn o mamm.

Yeun ar Go eo an hini a vefe an den amparta da ren eur seurt enklask ; diskouezet en deus lies gwech e oar kas e labour da benn ha brao. Daoust ha ne vefe ket talvoudus ivez sevel eur gevredigez, eur Vreuriezh kentoc'h etre ar Vretoned a zesk brezoneg d'o bugale daoust ma n'her gouzont ket a-vihanik pe daoust m'eo ret d'ezo ober gant ar galleg en o micher. Da skouer, an AA. hag Iltr. Kemere, R. ar Masson, Kerlann, ar Go, Mark ar Berr, Solu, H. Delaporte, Maze, ar Mee, ar Menn, X. de Langlais, da wreg ha te, wa gwreg ha me, hag all, hag all...

(N'omp ket stank evit ar mare). Meur a dra hon eus da zeski an eil gant egile. D'imp da gaout da-rempredou etrezomp, da lakaat hor bugale d'en em anavezout, d'en em welout evel keneiled ; dont a ray hor breuriezhig da gaout tamm ha tamm eul levezon vras war hor breudeur brezon a sonjo neuze, dre ar skouer hor bo roet d'ezo, e c'heller ober gant ar brezoneg da sevel ha da gelenn bugale kenkous ha gant ar galleg.

Ma chomomp avat pep hini en e gorn ne vezimp ket krenv ha n'hor bo tamm levezon ebet war hor c'henvroiz. Petra 'vefe da ober eta nemed rei brud d'an 3 B. a zo bet savet gant Dihunamb, lakaat ar vreuriezh-se d'en em leda dre Vreiz a-bez e-lec'h chom evel m'ema evit eur c'horn-bro hepken (Bro-Wened)..

* * *
An hent a ziskouez d'eomp Yann ar Beg a zo mat ha sonjal a reomp eveltan. Ra vezimp unanet eta, ni kerent yaouank breizat ; breman e c'hellimp hen ober

dreist-holl, pa vezo digabestret darn eus hor mignoned a zo prizoniet pe zoudarded c'hoaz, evit ma lakimp war zav brezoneg hor bugaligoù. Ra blijjo gant meur a hini eus hol lennerien kutuilh en tiegeziou bokedou eus ar brezoneg koant a implij ar mammou evit komz d'o babigoù.

En niverenn-ma e kavoc'h e pennad M. A. Abgrall traou dudioù evit sevel ha didui ar re vihan. Re all eus ar seurt-se hon eus c'hoaz, dastumet gant hor c'henvroad Yeun ar Go.

Kerent brezonegerien holl d'al labour evit brezonekaat hon tiegeziou.

Herri CAOUISSIN.

Alia a ran an holl Dud Yaouank !

Va lezit d'ho meuli evit ar stumm nevez en deus breman FEIZ HA BREIZ. A bep seurt traou, hag eus ar re wella, a vez kavet en ho kannad.

Rei da anaout d'ho lennerien ar re eus o c'henvroiz o deus stourmet epad o buhez evit hor bro (Breiziz a ouenn vat) a zo eul labour talvoudus dreist-holl. Ha setu aze danvez mat evit diou bajenn bep miz.

Displega marvailhou koz Breiz-Izel en eur brezoneg fraez evel ma ra Yeun ar Go, a zo digas sonj d'eomp eus an danevellou a selaouemp ken seder, e tal an oaled, er goanv pa yude an avel hag ar glao war ar maez.

...Ha pebez brezonegerien a zo bodet en dro d'eoc'h. Alia a ran an holl dud yaouank o deus c'hoant deski eur brezoneg rik da lenn ho kannad eur wech an amzer.

...Kendelc'her a ran, abaoe dek vloaz, da rei kenteliou brezonek bep meur da noz en Skol Veur an Naoned.

Job Kergrist, 26-5-40.

Dispar dreist niverenn FEIZ HA BREIZ mae, ha dudioù !
G. B. KERWERZIOU.

Keleier eus hol lennerien prizonief

Poent eo adkregi gant al labour Breizek

Setu sonet kloc'h an arzao brezel ! Echu eta al lazadeg. Bezomp laouen rak brema e teuio d'ar ger meur a Vreiziz kalonek prest da staga dioustu gant al labour evit adsevel Breiz. Kinnigomp d'hor bro diouvec'h krenv hag eur spered breizad rik... Poent eo adkregi gant al labour breizek dilezet nebeut dezviziou a raok ar brezel.

...Prizoniet oun ama e Gwened. N'ez oun ket re da glemm, rak ar soudarded Alaman a zo dereat kenan en hor c'henver. Dec'h d'an noz a oa bet kanet ama en Arsenal dirak eun toullad brao a brizonidi *Kan broadel Breiz* hag an *Hini Goz*.

Gant va gwella gourc'hemennou, unanet evit Doue ha Breiz.

*Per ar Meur, Kamp Gwened
9-7-40.*

An oferenn e Kamp ar Brizonidi

...Toull-bac'het oun abaoe an 19 eus miz mezeven. Hor c'hamp a zo demdost da Gastell-Briant (Bro-Wened) e kreiz ar prajeier. Daoust ma n'eo ket gwall c'hoarzus hor stad, n'omp ket da veza re glemmet evelato. Hon diwallerien alaman a zo en hor c'henver ken koulz ha ma c'hellont beza. N'eus enebiez ebet etrezo hag ar brizonidi. An daou ugent beleg a zo aman a c'hell lavaret o oferenn pemdez, ha bep sul e vez diou oferenn e-kreiz ar park-letoun, war eun aoter savet uhel, evit an holl. N'hon eus netra da ober koulz lavaret. Evit tremen e amzer bep hini a ra ar pezh a gar. Me a skriv bemdez pennadou war ar c'hamp hag ar vuhez a renomp.

Da c'hortoz beza digabestr, ganeoc'h a wir galon, miuoc'h eget biskoaz evit Doue hag hor bro Breiz.

V. Seite, 20-7-40.

KANVOU

Erbedi a reomp ouz hon lennerien :

An Itron JAOUEN, Jann Favennec eus he hano a blac'h yaouank, maro e Kemper d'an 30 a viz mae en he 60 vloaz, ha beziet e Kerfeunteun, e bez he zud koz. *Doue r'hen fardono.*

Holl vignoned Breiz o devezo keuz d'ezi.

An A, Per BRELIVET, maro e Pluguffan (Kerne) d'e 68 vloaz. Eur Breizad chomet start d'e feiz, d'e Vro, d'e yez, ha d'e wiskamant vreizek e oa. Ouspenn 50 vloaz a zo, e kane en iliz ; barz e oa ivez, ha savet en deus meur a zon ha meur a werz war darvoudou e barrez. Lod anezo a zo bet embannet gwechall e Feiz ha Breiz. Kantik I. V.'r C'hras Pluguffan a zo bet savet gantan hag gant eur beleg, an A. Y. V. Gaonac'h. *Doue r'e bardono*

An A. Joset CASTEL, eus Montroulez, kure ha mestr-skol e Glomel (Bro-Dreger), a oa aluzenner war vor epad ar brezel. Goude beza bet war al listri *Cyclone*, *Sirocco* ha *Mistral*, e teuas en dro war ar *Sirocco*, hag war al lestr-se, d'an 31 a viz mae, e kreiz eun emgann e mor an Hanternoz, eo e varvas d'an oad a 29 bloaz.

Josef CASTEL a oa eus mignoned ar Bleun-Brug. Er bloaz 1934, e roas e skoazell evit renka goueliou Montroulez. Gant e varo, Breiz a goll eur Breizad eus ar re wella. *Doue r'e bardono.*

An A. F. V. PERROT, breur Rener *Feiz ha Breiz*, bet mestr-skol kristen e Lanhuon hag en Egypt epad 50 vloaz, marvet d'an 31 a viz gouere ha beziet e Joslin d'an deiz kenta a viz eost 1940.

Doue r'e bardono.

An A. Y. L. M. CORVEN, ganet e Henbont d'an 29 a viz mae 1871 ha maro e Malestroit d'ar 7 a viz eost 1940. Eun den ampart e oa war ar c'hoariva. Sevel a reas dreist holl ar peziou man : *ar Gasoni* hag *eun Tad en devoa daou vab*. (Ar pezh man a zo bet c'hoariet e Bleun Brug Pleyben e 1935, evit ar wech genta). *Doue r'e bardono.*

Kutuilhet e Breiz hag e lec'h all

Beza zo promese a vriedelez
Etre Tafec ha Jentilez,
Etre Malbon ha Bonno
Setu achu an embanno.

Tafec, Jentilez, Malbon ha Bonno a zo peder enezenn vihan dirak Plouvouskan (Bro-Dreger). Ar C'hallaoued o deus anvet Jentilez e galleg : Sept Iles !!

E Koneri, e parrez Plouvouskan, e vez daou bardon: Pardon Koneri ar babu, e miz gouere, ha Pardon Koneri ar C'hraon, e miz Gwengolo.
(Klevet gant Francis Even, eus Landreger, e Plouvouskan d'an 2 a viz east 1940.)

KRENN-LAVARIOU KOZ EUSKADI

- 1 — Pep hini a oar tostaat ar glaou d'e vara. (1592)
- 2 — Ar yaouanka ma vez ar c'hoad
Ar buana e sank ar prenv ennan. (1625)
- 3 — An neb a ra vad d'ar vran
A vez dallet ganti. (1657)
- 4 — Ma z'es da heul ar c'havr
E vezi stlapet ganti etouez al linad. (1657)
- 5 — Lavaret diwezatoc'h a zo
lavaret morse. (1625)
- 6 — Ar pez ne ya ket gant an dour
A ya gant ar froud (1657)

Pet ger a leveromp bep eur, bep sizun, bep bloaz ?

...Deuet 'oar a-benn da c'houzout e komz eun den war dro teir eur bemdez.

Epad an amzer-se e tistag 100 ger bep minutenn, ar pez a ra 6000 ger bep eur, da lavaret eo ma kirit, talvoudegez 29 bajenn eul leor pe eur gelaouenn ment **Feiz ha Breiz**. Bep sizun, e teuer a-benn da gaout evel-se tost da 600 pajenn, hag en eur bloaz 52 leor ken-teno ha Buhez ar Zent.

... Met, n'eus ket bet klasket gouzout pet ger bemdez a lavar ar merc'hed avat !!

Lenn ha studia :

LA LANGUE BRETONNE en 40 leçons, gant F. Vallée	15 fr.
GERIADUR BREZONEK-GALLEK. gant Ernault	18 fr.
GRAND DICTIONNAIRE FRANÇAIS-BRETON gant F. Vallée	75 fr.
Les MOTS FRANÇAIS et BRETONS CLASSÉS d'après le SENS, gant Vallée (levr I)	10 fr.
..... (levr II)	10 fr.
NOTENNOU DIWAR-BENN AR GELTED, pep levrenn gant geriadur	4 fr.
SKELTA SEGOBRANL, pep levrenn	8 fr.
Mizou-kas ouspenn. E gwerz ti Moulerez Bro-Leon, ru Lafayette, Landerne.	

Yec'hed ar Vugale ar SIROP FERET

a eneb an Doken

Graet gant louzaouennigou hag a gaver er mor, ar sirop-man a ro nerz hag a yac'ha ar gwad. Ouspenn m'en deus eur vlaz eus ar re wella, louzou all ebe ne ro kement a nerz d'ar vugale hag hen.

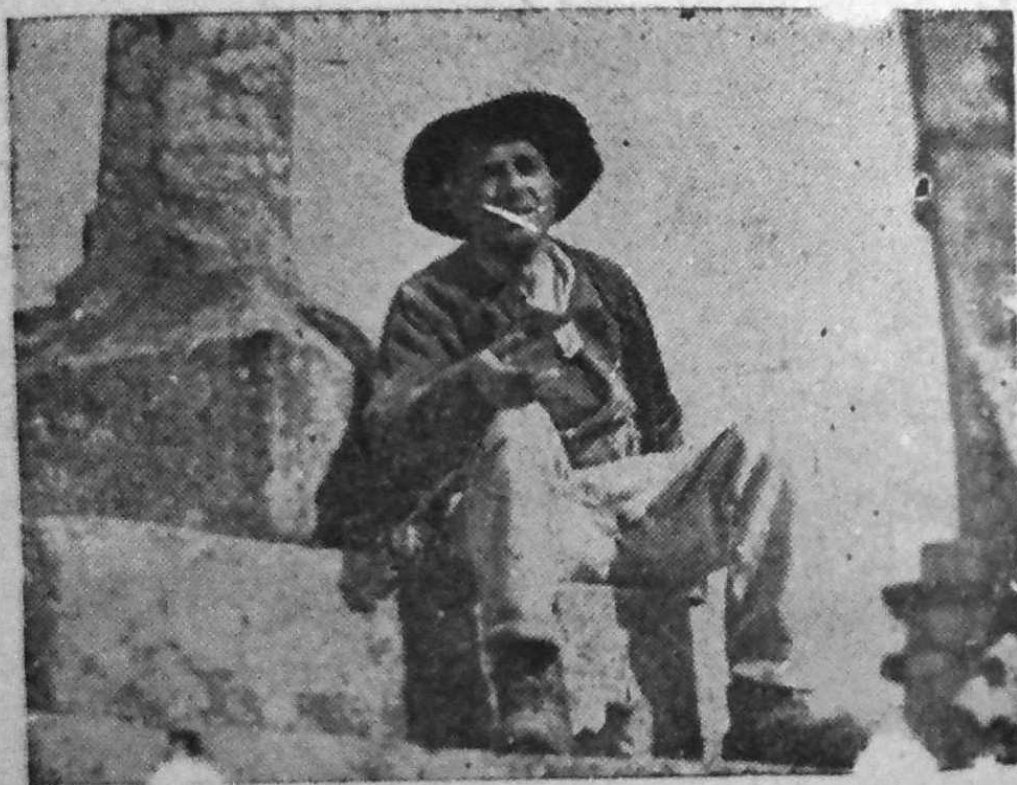
« Ramplasi a c'hell ervat an emulsionou, an eol-moru, ar sirop Portal, ar sirop Raifort iodé, hag all... » Ar vertuz en deus da yac'haat ar gwad, ouspenn ar vertuz da zigas an nerz d'an izili, a zo penn-abeg ma n'her roer morse en aner d'ar vugale taget gant an doken, an trousklennou laez, ar werbl, an doureier fall, droug-arroue, hag ar zempladurez a deu warlerc'h ar ruzell hag an dreo, ...

En vente dans toutes les pharmacies

Dépôt principal : GRANDE PHARMACIE DU PROGRÈS,
2, rue de Paris (au-dessus de l'Octroi) BREST.

■ 1 GWENNEG BEMDEZ EVIT AR BREZONEG ■

En han Doue

– « Ne glaskan ket an aluzen ! met ho
pedi a ran da rei da vihana eur gwenneg
evit yez hon tud koz. »

■ 1 GWENNEG BEMDEZ EVIT AR BREZONEG ■

1 GWENNEG BEMDEZ EVIT AR BREZONEG

1 GWENNEG BEMDEZ EVIT AR BREZONEG